

הערות ביבליוגרפיות לספרי הראי"ה

(המשך ח"ב)

תוכן הענינים

- ד. משפט כהן
- ה. דעת כהן
- ו. עזרת כהן
- ז. טוב ראייה - הלכה ברורה
- ח. מאמרי ראייה

ד. משפט כהן

א. בשו"ת משפט כהן (סי' צ"א) נתפרסמה הסכמתו של הרב לשו"ת "ישכיל עבדי" לרב עובדיה הדאיה. בגלל מטרתו של ספר השו"ת הובאה רק תחילתה של לשון ההסכמה ומיד לאחריה נדפסה הערה בענין הקרבת קרבנות בזה"ז.
להלן נוסח ההסכמה בהדגשת הדברים החסרים שם:

ב"ה.

ראה ראייתי אוד כי טוב מאשר הביא לפני מחברת הקודש אשר העלה ואשר הביא בטובו ויזפיו האי טהור גברא הרב הגדול מעוז ומגדול עמוס בתודה וענה ביראת ה' טהורה מז"ה עובדיה הדאיה נ"י בנו של אותו צדיק הרב גאון המפורסם מוהר"ש הדאיה שליט"א ובן חכם ישמח אב וכבר האיד אודו בחידושי תורה במקצועות שונים בהלכה ואגדה ובמילי דמטמין בחכמת האמת אשר ישנה באהבתה וענה וסיף יד' ברוח ה' אשר עמו לה"ל ספרו הבהיר אשר פיו יקבנו בשם ישכיל עבדי רברי הלכה ומורין כן בשו"ת אשר השיב דבר לשואליו בעניני או"ח ויו"ד וראיתי שהוא הולך מישרים. יורד לעומקה של הלכה מתן ומסיק ע"פ יסודות רבותינו הפוסקים ברעה מיושבת דבר רבוז על אפניו אשרי שלו ככו, וראוי הוא הספר היקר הזה להיזת עולה על שלוחן מלכים וההלכות המאוששות אשר הכריע בהן בעינו היפה ראיות הן להתקבל לפני חכמי תורה ובעלי הוראה להתישב בהן ובטעמיהן וכל חיד הטועם יאמר לי, ועוד לו משנה לחם אבידים אשר קרא שמו דע"ה והשכל אשר השיב ברעת ותבונה בדברים שכסה עתיק זימן בחכמת האמת ע"פ יסודות הקודש של

כתבי הארזי"ל וקהל קרושים שותי מימיו אשר מן המקדש המה יוצאים וכמעשהו ברברי הפסק בעניני הלכה הנגלות, כן מעשהו בגני הקודש סוד ה' אשר ליראיו הולך הוא למשרים, בונה דבריו ע"פ הקדמות מיוסדות ומקובלות בעיני ישר הדק היסב וכל הסמוכין על שולחנם של מלכים מלכי רבנן חכמי הדוים יתענגו על נועם דבריו גם בחלק זה ואני תפילה יוסיף השי"ת ברב טוב וחסד חן וחסד לכבוד הרב גדול המחבר שליט"א. ויחזקו ויאמצו לארזי"ס ויאשר חילו להגדיל תורה ולהאדירה ואשרי כל נדיבי לב אשר יקחו את הספר היקר הזה אל ביתם ברכה וירחיבו ידם בעין יפה לחזק את ידי הרב המחבר דרופתקא דארזייתא יצ"ו והיו לברכת עולמים, ויראו בתשועת גוי קדוש, בביאת גואל צדק ובבנין המקדש מלך ביפיו וארמון על משפטו ואור ה' יזרח מהרה על עמו ונחלתו ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים בב"א.

ב. בס' קי"ז נדפסה תשובת הרב לרב דוד רקמן, מת"ח שבעיר אלבני שבארה"ב, אשר הרב הכירו מאז ביקורו בארה"ב בקיץ תרפ"ד (קרית חנה דוד, הרב דוד רקמן, נו"י תשכ"ז עמ' 32). תשובה זו של הרב הובאה בצילום כתה"י בספרו הנ"ל עמ' 19*21 (אגב, בצלום נהפך סדר הדפים ועמ' 21 צריך להיות לפני עמ' 20, ושוב נדפסה התשובה בספר הנ"ל בעמ' 37*38 ושם נוסף קטע שאינו במשפט כהן ולא בצילום כתה"י וז"ל:

מדי דברי עם כת"ר, בראתי את רגשת עדינות נפשו היקרה מתוך מכתבו היקר, אמרתי להעיר את רוחו הטהור להיות זוכה ברבר מצוה רבה ויסודית קבועה לדרות בעה"י, שאנו עסוקים בה בחסדי השי"ת, היא יסוד הישיבה המרכזית העולמית לישראל בירושלים, אשר התחלנו להקים התחלת בנינה במרכזנו הקדוש הנקרא מרכז הרב, וכעת תהלי"י הרבר הולך ומתרחב, ותלמידים מצויינים מארצות הגולה הולכים ונותרים, ולומדים תהלי"ת בשקידה ובסדר מצויין ב"ה, ותקרה רבה יש לנו, שיהי' המכון הקדוש הזה בע"ה לאור לבית ישראל בכל ארצות פוזריהם ולתפארת ארצנו הקדושה ועיר קדשנו ותפארתנו בכל אפסי ארץ, אבל אנחנו צריכים חיזוק ואימוץ גדול מאד בין ברבר הכלכלה וההוצאה המרובה של סיפוק התלמידים בכבוד, ובין ברבר החזקת כחות (כתות)¹⁰ הוראה גאוניים ומצויינים, ובין ברבר הבנין שאנחנו מקיים בחסד ר' לגשת אליו למעשה בקרוב אי"ה. יתחזק נא כת"ר וכל הגלויים אליו ברבר הגדול והקדוש הזה, וישא ברכה מאת ר' שוכן בציון הבחר בתורה ובעם קדשו וחבל נחלתו לעד.

ידידו דוש"ת הנ"ל

בסוף תשובתו הנדפסת של הרב נאמר כך: הנני מוצא לי לחובה קדושה למחות נגד דבת השקר, שח"ו לומדים בגלוי ראש בבתי הספר של המזרחי, חס מלהזכיר, ישמרו מוציאי דבה את פיהם ולשונם, וד' יכפר בעדם. ביחס לשורות אלו הוסיף הרב דוד רקמן בעמ' 39 בספרו דברים אלו:

ברברים הבאים אתה את הנסיבות בהן הגיע אלי תשובתו של גאון ישראל וקדשו מוז' הראי"ה קיק זצ"ל, ומה הגיע אותו שמצא לחובה קדושה בשולי

10. כנראה שזו הוספת ר"ד רקמן כנראה מצד טשטוש המילה הקדמת: כחות.

תשובתו, למחות נגד דבת השקר שח"ו לומדים בגילוי ראש בבתי הספר של המזרחי, ומעשה שהיה כך היה:

בראשית שנת תרפ"ה, באחד הימים, נקלע בעירי אלבאני שד"ר ממוסד בית היתומים דיסקין בעיה"ק ירושלים ת"ו, ובבואו בשבת לביהכ"ג, שמע שהכריזו כי תתקיים אספה של המזרחי ביום א', וכי אני הוא הנשיא. הוא הזדרז מיד אחרי צאת השבת ובא אל ביתי, ואמר לי שהוא מתפלא עלי שאני חבר פעיל במזרחי, באותו זמן שבבתי הדין שלהם לומדים בגילוי ראש, ואינם מודקקים במצוות. נדהמתי למשמע אזני, ותיכף עניתני לו שאם הרב קוק יודע ושותק, והוא חבר המזרחי¹¹, הרי כל הענין הוא ברותא בעלמא. בכל אופן התרגשתי והצטערתי, כי סיר הרברט סמואל היהודי נתמנה לנציב העליון, ורבים חשבו שאלו הם ימים של אתחלתא דגאולה, לכן החלטתי לכתוב בנרון זה אל מאור ישראל הגאון מזהרא"י קוק זצ"ל כדי להשקיש את רוחי הסוער.

גרם לכך עוד דבר שיצא קול שבית היתומים דיסקין נעשה קן לקנאים, והם משתמשים בכסף הנאסף לפרסם כתבי לפסתר נגד הרב קוק, ועושים תעמולה לבזותו ולהשפילו, וידוע המעשה המביש של ישיבת "אהל תורה" בירושלים, נגד הרב קוק¹², שגם כיום תסמרנה שעדות ראשי כשאני נוכר בו. והנה מרוב צער ודאגה ערכתי את דברי אל הרב קוק, אעפ"י שידעתי שהעלילה של השד"ר היא כשקר יסודה, ובעצם כתיבתי אליו היה משום עלבון לו, אבל יקרה היתה לי ישיבתה של ארץ ישראל, חששתי לכל רבד שיש בו משום חילול הקודש, כתבתי להרב קוק, שתוך ישיבתי בארצות הברית במשך שנים מרובות, באתי לידי הכרה שאין לנו כאן כל תקוה, גולים כאן ללא תורה ודרך ארץ ישראל, והנער פונה עורף למסורת ישראל, ואין לנו להשען אלא על הישוב בא"י, שם מקור חיינו ושם עתידנו. בלי א"י, הרי ח"ו אנו עומדים בפני התבוללות גמורה, הגלויות עומדות להתחסל מפני עקת האיוב, ובארצות הברית צפויה לנו כמעט סמיעה גמורה ביודעין ובלא יודעין, חזרתי על דברי השד"ר ואמרתי, הנה אבוי לי שגם בארץ הקודש נגעה הרעה, לבי לבי עלי, כי מה נגיד ביום הדין, והאם ח"ו כלתה תקוותם של ישראל. בהיותי גבאי של צדקה, צרפתי את הכסף הנאסף בעד בית היתומים וכתבתי להרב קוק, שאם העלילה בשקר יסודה, הרי הוא יכול לעשות בכסף כטוב בעיניו. סיימתי מכתבי בחודשי תורה שחודשתי באותו יום, כי ה' הטובה עלי, ובחודה צפיתי לתשובתו, והנה היא כתובה בזה, וזרה לי אלקי לשובה, חכותו של הגאון הקדוש זצ"ל יעמוד לי ולודעי עד קץ הימין.

11. אמנם הרב תמך בהתלהבות בתנועת המזרחי אך מעולם לא היה חבר בת.

12. שבחורים משיבה זו, מיסודו של ר"ח זוננפלד ובהנהלת הרב דיסקין תשליכו על הרב בעברו ברחוב בעיר העתיקה, בו שכנה הישיבה, דלי כבד מלא מים. ר' ע"כ התורה: כ"ט כסלו תרפ"ה, ר' טבת תרפ"ה, י"ט שבט תרפ"ה.

ה. דעת כהן

בגליון א"ב (ותשרי חשוון) לשנה ה"ג (תרצ"ג) של הירחון "שערי ציון" פרסם הרב מאמר בענין טומאת אהל. על מאמרו זה הגיב ר' מאיר סטלביץ¹³ במכתב לרב. הערות אלו נדפסו לאחר מכן בספרו "מבית מאיר", ספר רביעי ירושלים תש"ז (עמ' פא"צג) על הערות אלו הגיב הרב בגליונות ו"ט (אדר"סיון), י"ב (תמוז"אלול). תגובה זו נדפסה אח"כ בשו"ת דעת כהן סי' רטו ובחלקה בספר "מבית מאיר" הנ"ל עמ' צד"צז. בנוסף לתשובה נדפס בס' "מבית מאיר" בעמ' צג מכתב זה:

ב"ה יום כ"ה לחדש טבת תרצ"ג
 לכ' ידי"ג הרב הגאון סו"ע"ה מו"ה ר"מ סטאלארץ שליט"א האבר"ק
 חסלאוויטש.
 שו"ד.
 הגיע לי מכ"ק דהר"ג בהיחתי באלה הימים מקודר ועצוד בחדר המטות ל"ע,
 ומוקף עכ"ז חבילי סודין ומ"מ לחבת דבריו היקרים סודתי בחפזי איזו העזות
 בענין זה העמוק והארך שיש בו כ"כ עיקולי ופשוטי ואני סרוד בכמה ענינים
 תכופים, ועל האיחוד את כ"ג הס"ד.
 והגני בזה ידי"ע דוש"ת באה"ד.

אברהם יצחק הכהן קוק

ו. עזרת כהן

א. בעזרת כהן סי' כ נדפסה תשובה לרב חיים משה מירוויש הרב ואב"ד דק"ק קיפטאון - דרום אפריקה. תשובה זו נדפסה בשנויים קלים בספרו של מקבל התשובה דרושי הרמ"ח, ירושלים תרצ"ה, בהסכמת הרב זצ"ל המובאת להלן:

ב"ה חדש סיון תרצ"ה פעה"ק תובב"א.
 כבוד ידידי הרב הגאון המובהק מו"ה משה חיים מירוויש שליט"א האבר"ק
 קיפטאון יצ"ז שלום רב.
 שלום וברכת אמן.
 חביבי הנעלה!

לא לשם הסכמה הנני כותב את שורותי אלה, לתת בראש ספרו היקר "דרושי ושו"ת הרמ"ח", הפעולה מעידה על עצמה, כל דבריו הנבועים מלב סהוד בדרשותיו הנם נאמנים ומעידים על עצמם בכנותם וממילא באפשרות השפעתם הטובה, דברי תורה המשובצים בהם הנם מתאימים מאד לצרכי חיזוק היהדות בזמנינו וביחוד ביחס למקומם. הענינים ההלכותיים גם בהם כבר אתמחי גברא כת"ד לרבר דברים בהיחסי וישרים למחצאי דעת. ולא באתי ברברי המעטים הללו רק למלא את חפץ כתר"ה היקר לי. ויהי ד' עמו להגדיל תורה ולהאדירה

13. שהיה אב"ד ד"ק חסלאוויטש ונקרא על שמה "הרב מחסלאוויטש" ששכן אז בעיה"ק ירושלים.

לשום עזות ביעקב כתורה וכמצודה, ונזכה כולנו לראות בישועת עמנו בישע
את נחלתינו בגאולה שלמה במהרה בימינו בקרוב. כנפשו היקרה ונפשו ידיד
עוז דודש שלום תורתו באה"ד מדר הקודש מירושלים.
הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נוסף לתשובה¹⁴ נוסף שם קטע נוסף.
וזהו הקטע הנוסף שם:

גב הנה ראיתי בבאר צינן האה"ע ס' א' שרצה לרחות הסברא של אי אפשי
בתק"ח בנ"ד משום דיש כאן איסור, ולא מכאנו האי סברא רא"א בתק"ח כ"א
בממונא, ולענ"ד גם בנ"ד הוי ממונא, דאם במקום סכנה של ובשרי יתומים אל
תבא הוי ראמדינן הגזול את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל את נפשו, בשלהי
ב"ק, וק"ו במקום שהסכנה כבר אינה, דהוי רק תקנה של ממונא בזכותו של
הולד, כרין מערופיא כר' הב"מ, ובראי לא נתכונו חז"ל בתקנתם שתקנו
לשובתו שישים הדבר להזיקו ולהפסידו הרבה.
גם הראי' מדברי רש"י דהיכא דגמלתו מחמת סיבה אחרת, א"ז בכלל איסור
גמלתו מאחר שכתב רש"י שרצה להגשא, הנה ראיתי שהעיד בזה ג"כ בתשובת
"שאלת דוד" אמנם דאי לא כל הפוסקים ס"ל כרש"י בזה, מ"מ חזי
לאיצטרופי ליתר הסברות שכתבתי, גם לא העיד שם מד' הא"ו שהם מזכירים
עוד יותר מדד' רש"י על סברא זו וכמשכ"ל.

הנ"ל

ב. תשובה נוספת לרמ"ח מירוויש נדפסה בעזרת כהן ס' קב. אף תשובה זו נדפסה
בספרו דרוש הרמ"ח, בס' טז (עמ' רצג"שי) בשנים קלים, וכן בשינוי מועט של סדר
הפסקאות (ד"ה אלא בעמ' שסג בעזרת כהן נדפס בספר לפני ד"ה והנה שנדפס באותו
עמוד). שאלת הרהמ"ח שהופנתה לרב נדפסה בספרו ס' טו עמ' רפז"רצב. בספר נדפס
התאריך במדויק - "בעזה"ש, ח' תמוז תרצ"ג, ירושלים עיה"ק" ולא כפי שנדפסה
בעזרת כהן - "ב"ה עה"ק ירושלים תובב"א, מנ"א תרצ"ג".
בסוף התשובה בעמ' שי נדפס מכתב שכתב הרב נוסף על התשובה לאחר השלמתה
וזהו לשונה:

ב"ה יום כ"ז לח' תמוז תרצ"ג בעיה"ק ירושלים תובב"א
שלום רב לכ' ידידי הרב הגאון המובהק כר' מודר"מ חיים מירויש שליט"א
האב"ד דקייפטאן והגליל יצ"ו.
אחשה"ס באה"ד.
יקבל בזה כת"ד ידידי שליט"א את תשובתי בנוגע לשאלת סידור גט השכ"מ.
וידאה שאחרי שיקל הרעת נ"ל יחזר נכון להתאמץ בשמידתם מיוחד, ולא

14. שאלת הרב מירוויש הופנתה בתחילה לרמ"מ אפטרטיון (ס"ל י' עמ' רסד"סג) שתשובתו נדפסה בס' יא
(עמ' רסד"רע) הרב מירוויש שאל שוב לרמ"מ אפטרטיון (ס"ל יב עמ' רעד"עה) ושוב השיב רמ"מ (ס"ל יג
עמ' רעהד"עט) תשובת הרב, הפותחת בגוף ד"ת ללא התאריך והפניה לרב השואל נדפסה בס' יד (עמ'
רפ"דפז) לפי כותרת התשובה, התשובה מתייחסת לס"ל יב, אך כאמור תחלת המ"מ בס"ל י'.

להכנס ברוח של התנאי המאוחד של חלות הגט שעה אחת לפני מיתתו, בכל אופן שיהי' הדבר רחוק ממכשול ח"ו ואחד הזהירות הנכונה בזה עפ"י ת"ח זרזים וזהירים ככת"ד.
 והיה זה שלום, כנה"ד ונפש ידי"ע רשו"ת באה"ד מדר הקודש מירושלים, המצפה מבין המצרים לתשועת ה' על עמו ונחלתו ב"ב בקרוב.
 הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ג. בס' קח נדפסה תשובתו של הרב זצ"ל בענין חליצה לר"א זלמן ווידרין. תשובה בענין הציורים שבסדורים מאותו יום ולאותו אדם נדפסה בדעת כהן סי' סד*¹⁴ הלכות עכו"ם ובאורח משפט סי' כא הלכות תפלה. מסתבר שמדובר באותה תשובה אלא שבדעת כהן ואורח משפט הושמט הקטע מהתשובה העוסק בהל' חליצה כיון שלא שייך היה לענין שם. מ"מ פתיחת התשובה וסיומה שויים בכל המקומות למעט הוספה שנדפסה אחר החתימה בעזרת כהן. ושם נוסף עוד מכתב כשנה לאחר התשובה ובו שוב נכתב בענין הציורים שבסדורים ובענין החליצה.

ז. טוב ראייה (ועל הלכה ברורה)

הרב יוסף שפשיניק מרבני לונדון הר"ל בשנת תרע"ט מסכת ברכות מש"ס בבלי שנקרא ש"ס גדול הגדולים¹⁵ ובו בדפים טו"ז, לה"לו נדפס הלכה ברורה מאת הרב זצ"ל. יותר מכך לא נדפס באותה מסכת, לפי האמור בהערת המו"ל, שנדפסה שם בעמ' 42, מפני שלפי דעתו ההלכה ברורה לא תצלח לשום מטרה ורק תבלבל את הלומד.
 על הדפסת ש"ס זה בצרוף הה"ב כתב הרב באיגרת תתצ"ה למו"ל "כעת הגיעה לידי הבחינה מש"ס וילנא עם תוספת ההלכה ברורה. והנה כפי הנראה הדבר יהיה יפה ומוצא חן ושכל טוב בעיני א' ואדם". לעומת זאת היתה גם בקורת על הדפסת ש"ס זה ראה ע"כ בס' מראה כהן מהדות', לונדון תרפ"ה, עמ' סב, אולי עליה רמז הרב באגרתו הנ"ל. על סיבת הרב להתחלת כתיבת הה"ב נלמד מאיגרת שכתב בשנת תרצ"ג¹⁶. וזוהי האגרת:

ב"ה, יום כ"ח לחודש תשרי תרצ"ג.

לכ' ידידי הרב הגאון הגדול מרבה פעלים לתורה מו"ה אלי' מרדכי ולקובסקי שליט"א האבד"ק קארז' יצ"ו, שלום וברכה באה"ד.
 אחדשה"ס. הגיעני הקונטרסים של ספרו הגדול מערכת התלמוד למס' ברכות עם המבוא וההסכמות והנה אנכי הגיתי בהרעיון הזה לאגד את התלמוד עם הפוסקים כדי ליישר סדר הלמוד וההוראה בע"ה זה כמה שנים, וכבר החילתי בשביל מטרה זו לחבר ביאור על ביאור הגר"א ז"ל וד' חלקי השו"ע והחילתי

¹⁴ קודם לכן נדפס בירחון שערי ציון שנה טז חוב' איג (תשריכסלו תרצ"ז) ובחוב' ד"ח (טבת אייר).

¹⁵ ש"ס הגדול שבגדולים עמ' מ"ס ברכות עם אלף פרושים.

¹⁶ נדפסה בתוך כרוז (משנת תרצ"ז) למען הספר "מערכת התלמוד והפוסקים" מאת הרב אליהו מרדכי ולקובסקי שמסכת ברכות מספרו זה נדפסה בשנת תר"ץ בהסכמת הרב (הסכמות הראיה עמ' 20).

באחרונה אחרי נסיגות לסדרו על החו"מ, כרי שיתרגל ציבור הלומדים ללמוד הפוסקים עם מקורם וחשבתי להשלים את הרבר ע"י התבררות הפוסקים עם הש"ס כרי שיהי הקשר כפול. וכאשר בא אלי קונט"כ"ג בשנת תרע"ד הייתי מעונין מאד לרעת כמה מסכתות כבר חבר¹⁷, אמנם לא קבלתי אז תשו' מכת"ד ע"ז ובינתים פרצה המלחמה ואנכי נרדתי מאה"ק והייתי בלונדון בתור רב למחזה"ד שם. ונזרמן הרבר שבדו העתונים באנגליא שהגרמנים המסירו פצצות על בית הרפוס ראם בוילנא ושרפו את השסי"ן והמטריצין¹⁸ שלהם ואז לרגלי שמועה זו בא אלי אחד מהמדפיסים העשירים בלונדון ואמר לי שהוא רוצה להדפיס ש"ס ברפוסו מאחור שע"פ היריעה הנ"ל יהי מחסור גדול בשסי"ן, שהרי רוב השימוש הי' בזמן האחרון בש"ס ויילנא, אבל כרי שיהי בטוח שיוכל להשיקע כספים בסכומים גדולים כזה, רוצה הוא שהש"ס שלו יעוטר בהוספה כזו שגם אם אחר המלחמה יקומו מתחרים נגדו מצד מדפיסים אחרים מ"מ יהי ניכר היתרון של הש"ס שלו ויקפצו עליו זבני. ¹⁹ ואז נתאספנו אסיפת רבנים כשהבטחתי להמרפס שאהי' מפקח שאהי' מפקח על העבודה הקיבוצית הזאת וגם אקח בה חלק.

בתוך האסיפה דברנו ע"ד עבודת כת"ד אבל לא ידענו באיזה אופן לבא עמו בדברים. כשהצעתני לפני הרבנים ע"ד חלוקת עבודה לחיבור הלכה ברורה על הש"ס בקשו ממני לעשות דוגמא לזה החילולי לעשות דוגמא באופן מיוחד עפ"י שיטתי.

אבל אחר איזה שבועות באה הכחשה מצד המחזיקים ברפוס ראם על כל הענין ונתבטל הרבר מצד המדפיס. אבל אנכי כאשר החילולי לעבוד את העבודה הזאת, נתחבבה עלי, והפסקתי מעבודתי בביאור הגר"א כדי להתקרב לעבודה זו בעריכת ההלכה כו', וכעת אני מתחיל לעסוק עם קיבוץ של צעירים ת"ח מצווינים בשכלול העבודה מאחר שהיסוד כבר ישנו. והושב²⁰ אני שכשאזכה לעשות מבוא באריכות בע"ה נזכיר לטובה בעה"י את כ"ג ועבודתו החלקית הגדולה ועד כמה שיהי' נאות להשתמש בעבודתו ובעצתו, ע"י חליפות מכתבים, או אם יתן ר' וכתר"ה יבא לאה"ק ויהי דברינו פא"פ, אשמח בזה מאד ויזכרו דבריו בחבה כבוד²¹ בשמו אי"ה. כ"ז ראיתי לנחוץ להודיע לכתר"ה ומאו בתחילת העבודה הרצתי לפני ת"ח שנתחברו אלי ע"ד הענין של העבודה המקודשת הזאת ונדפסו הדברים בשם "הרצאת הרב"²² ושם ישנם דברים המתאימים לדברי כתר"ה בהקדמתו ועוד ענינים כו'. והשי"ת יעזרו ע"ד כבוד שמו ויזכנו להגדיל תורה ולהאדירה ויראנו בישועתו במהרה, כנה"י ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ד מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן

17. ראה הסכמות הראיה עמ' 20.

18. אמהות.

19. ועי' אג"ד אג' אלה על פעולתו של הרב להדפסת הערוך המתוקן יחד עם הש"ס. וראה עוד בגו'איש

כרוניקל 20/7/1917 עמ' 23.

20. וחושב צ"ל.

21. אוצ"ל וכבוד או בחבת כבוד.

22. ירושלים תרפ"א.

בשנת תרפ"ג התחיל הרב המו"ל הנ"ל להדפיס את ש"ס המסביר²³ ואף שלח לרב זצ"ל שכבר היה הרב הראשי לא"י עלים מספרו ובקשו להשתתף בעבודתו. הרב לפי המון טרדותיו ענה לו שאין הדבר באפשרותו (אגרות הראיה, ח"ד אג' אקעז) וכנראה מסר את הדבר לטיפול לרב יצחק לוי. אז מזכיר הישיבה שזה אך קמה. הרב יצחק לוי נטל מעט מחדושי הרב לתחילת מסכת ברכות ושלחם לרב המו"ל בצירוף מכתב זה שנדפס בסוף. ההשמטות לפי הרב שנדפס שם עמ' לב.

כ' הרב הגאון וכו' מזהר"ר יוסף שאפאטשניק שליט"א
שלום וברכה!

יקבל בזה העתקה מכ"ק של כ"ק רבינו שליט"א עוד נכונים אנו להעתיק עוד ועוד על מסכת ברכות. אך בתנאי שכתה"ר ידפיס בתור תוצאת "מרכז הרב" כלומר, ידפיס בראש כל העתקה והעתקה שזה הולך ונרפס ע"י מרכז הרב ישיבתו של כ"ק רבינו שליט"א. כי זה אחד מתפקידי של המרכז לפרסם להעתיק ולסדר את כ"ק של כ"ק רבינו שליט"א. בכל הכבוד והברכה.
יצחק המזכיר

על מכתב זה באה תשובתו של הרב המו"ל שאף היא נדפסה שם:

במכתב השני אבקש שלא לשלח לי עוד מאמרים עד שיכתבו לי טעמו של דבר, גם לכתוב לי מי ביקש התנאי הזה, הרב ראי' קוק או אותן שנקראו בשם המרכז שלו.

נאם המפרש והמו"ל

על אף מכתבו בו זה נדפס בש"ס זה בעמ' נא"ב פירוש הרב לך הראשון של מסכת ברכות בשם עולת ראייה ובהשמטות עמ' לב נדפסו עוד שני דיבורים. חלק מחדושים אלו נדפסו אח"כ בש"ס המשפיע²⁴ שהוציא הרב המו"ל הנ"ל בשנת תרפ"ה, בעמ' טז²⁵. חדושים אלו הועתקו מפנקס שכנראה היה גרעין מתחיל לחדושי הרב לפי סדר הש"ס דף אחר דף ושהכיל חדושים עד דף יט. בשנים תשי"ט-תשכ"ג התאחדו הוצאת אל המקורות והוצאת פרדס והוציאו במשותף ש"ס ד"צ וילנא בתוספת חדושים ביניהם מהרב זצ"ל בשם טוב ראייה, ובהם גם אותם שנדפסו בש"ס המסביר. בשנת תשמ"ו יצא ספר ד"צ של חדושים אלו שנדפסו בש"ס פרדס אל המקורות. להלן נשוא בין החדושים שנדפסו שם לפי סדר הדפים בהוצאת הצלום תשמ"ו לאלו שנדפסו בש"ס המסביר.

וזוהי רשימת הדברים בטוב ראייה שנדפסו בש"ס המסביר והמשפיע.

עמ' ה' עד עמ' ו' סוף ד"ה אח"כ, נדפס בש"ס המסביר עמ' נא ובש"ס המשפיע עמ' טז.
עמ' ז' ד"ה בתו', נדפס בהשמטות לש"ס המסביר עמ' לב.
ד"ה בפירוש"י, נדפס בש"ס המסביר עמ' נא.
עמ' ח' ד"ה בגמ', נדפס בהשמטות לש"ס המסביר עמ' לב.

23. ש"ס עם פירושים חדשים, מלוקטים ופירושים מהמחבר.

24. דוגמא לש"ס חדש עם באור מלוקט, באור ע"ד הקבלה ובאור ע"ד המדעים. מהרב יעקב משלם גינצבערג אב"ד גואהומארא בוקובינה (רומניה)

25. ושם בעמ' קפ"קפז דיון בדברי הרב.

השוואת הנוסחאות

	טוב ראייה
בש"ס המסביר ובפרשה	עמ' ה' שורה 2 ופרשה
תיבה זו לא נדפסה ובש"ס המשפיע נדפסה.	8 ג"כ
ושפ"ד	20 וש"ד
רע"ק	23 רע"ע
א"נ	עמ' ו שורה 3 א"כ
בש"ס המשפיע כריו"ח	12 כריו"ח
עוסקים	14 עסוקים
ג"כ	16 ע"כ
תפילה, ע"כ צ"ל שכיון שהגיע זמן תפלה	17 תפילה, וכה"ג
הגיע זמן ק"ש ג"כ עכ"פ מדרבנן, וכה"ג	
שסופן	20 שסופם
תיבות אלו לא נדפסו	23 ע"כ ק"ש ג"כ קודמת
ה"ד	עמ' ז' שורה 6 ה"ב
ועי"ז	14 ועי"י
המצוה. וידוע דכונה אחרת הוי עוד גרוע	המצוה
מחסרון כונת, וי"ל דאפי' למ"ד מצות אצ"כ	
ג"כ לא יצא.	
דעת	17 ד'
כך	21 רק
לפ"ד	23 שכ'
מקריבים	מקריבין
הקריבן	28 הקריבום
שיט'	31 שי'
תיבה זו לא נדפסה	34 לומר
מד"ת	35 יד"ח
ולכאורה	עמ' ח שורה 2 לכאורה בש"ס המסביר
פי'	4 תי'
בכלות	9 ככלות
עוסקים	17 עסוקים
תיבות אלו לא נדפסו	17-18 אפי' לענין ק"ש עם ברכותיה
דמוכח	19 דמוכרח
דדרך	דדבר
תיבה זו לא נדפסה	22 לק"ש
תיבות אלו לא נדפסו	23-24 כ"א במקום שיש זמן של חיוב דרבנן
דאין לנו	27 דאינו
של חיוב לעשות	של לעשות

ח. מאמרי הראיה

א. למאמר 'להוסיף אומץ' הנדפס במאמרי הראיה עמ' 72 נוספו במקור - היסוד שנה א גליון א כ"ח ניסן תרצ"ב הערה זו של הרב:

עם כל הקפת הטרדות, אצלתי לי אמש רגעים אחדים לרשות שורות אחדות, פשוטות אם ימצא בהן חפץ - יקבלן

ב. למאמר 'קדוש ישראל רבי ישראל סלנטר זצ"ל' הנדפס במאמרי הראיה עמ' 120 נוסף במקור - שערי ציון שנה יג חוב' גיה, כסלו שבט תרצ"ג²⁶ מכתב למערכת ששלח הרב זצ"ל וזה לשונו:

ב"ה. לכ' ידידי הרבנים... שליט"א עורכי הירחון התורני "שערי ציון" פעה"ק ת"ז של' וברכה באה"ר.

שמחתוני, חביבי לבי, בעבודתכם הקדושה, לזכרון קדשו של רבנו הגדול, קדוש ישראל ז"ל, למלאות יובל השנים מאז עלתה נשמתו הקדושה לגנוזי מרומים. אין ספק שכל מה שנכתב אודות גדולתו של האדם הגדול בענקים, אריר החסידות, ופאר גאוני ישראל בדור הגדול שעבר, אין בי אפילו לתת מושג וחלק נחשב מתפארת קדושתו וגדולתו ז"ל, וחובה קדושה היא להעמיק חקר בכבודו של גאון עולם אשר השיב את עטרת היראה אמיתית בגבול ישראל, באותה התקופה אשר התחילו פרצים מצדדים שונים להתגלות בחומת אש רת סרס נחקרו עוד מעמקי התהומות, אשר נחשפו במרחבי רוחו הגדול. אבל, אם יעלה בידינו לעשות איזו התחלת זעירה, להאיר את אופקינו הכהים על ידי גילויים של איזה קוים שבאור היקרות הזה, אשר עבר בעמוד אש במחנה ישראל, גם זאת נחשב למפעל רב ערך, ותחזקנה ידיכם, כנה"י ונפש מברככם מקדש באהבת אומן

אברהם יצחק הכהן קוק

ג. בחוב' הגרים גרי הצדק בא"י תר"ח תרצ"ב, ירושלים תרצ"ב שהו"ל ר"פ גרייבסקי פורסמו שני מכתבים מהרב זצ"ל הראשון בעמ' ו' והשני בעמ' יא וז"ל:

כ"א אר"ש תרפ"א
לכבוד וכו'.

ויאילו כ' לקבל את ה' אוסטרו פרנסיסקו ולמולו לשם גידות אחרי שתקבלו ממנו כתב הפוסט מתוצאות המילה וסכנתה. את היזם תואילו להודיע לנו במוקדם כדי שנשלח ב"כ מאתנו בעת המילה.
בכבוד רב

הנשיא הק' אברהם יצחק הכהן קוק

26. שם כותרתו שונה מעט 'קדוש ישראל רבנו הגדול רבי ישראל סלנטר זצ"ל'.

טז אייר תרצ"א

לכבוד הנהלת "בקר חולים" פעיה"ק ת"ז

המוכ"ז מר ארנסט קאק (בן איש גרמני. ולפי דבריו אמו היתה בת לאם יהודית ורוצה להכנס בשלימות תחת כנפי השכינה) בבקשה להזדקק לקבלו. למולו כר"ת ולברך את הברכה על המילה (לא כמילת גרים). בכבוד וברכה

אברהם יצחק הכהן קוק

באותה שנה הוציא לאור ר"פ גרייבסקי חוברת נוספת כהמשך לחוברת הקודמת - הגרים גרי הצדק בארץ ישראל, ב, ובה בעמ' גיה נתפרסם מכתב הרב על הגרים. מכתב זה הובא בחלקו ובשנוי תחילתו לסופו בההד שנה יא גליון ז עמ' יב משם הועתק למורשה ה יוה"כ תשל"ג, עמ' 104-103²⁷ ולמאמרי הראיה עמ' 200 וז"ל ההתחלה והסוף בהדגשת החסר במאמרי הראיה:

ב"ה יום כד לחדש תמוז תרצ"ב

כבוד הרה"ח המזכיר לנו טובות זכרונות מ"ה פינחס גרייבסקי נ"י.

שלו' ואימוץ ידים.

קלעת יפה בקשרך את מחברתך "הגרים" עם שם עיר קדשנו ותפארתנו ירושלים תובב"א, מכוון²⁸ הוא הדבר לדברי חז"ל הקדושים במגילה (יז ע"ב) וכולל גרי הצדק עם הצדיקים שנאמר מפני שיבה תקום והודת פני זקן וסמך ליה, וכי יגור אתכם גר, והיכן מתרוממת קרנם בירושלם, שנאמר שאלו שלו' ירושלים ישליו אהביך.

ואתה ידידי השקדן חזק במלאכתך מלאכת הקודש ויהי ד' עמך.

כנה"י ונפש ידיך מברך מקדש

אברהם יצחק הכהן קוק

בעקבות פרסום מכתבו של הרב בההד נדפסה בגליון שלאחריו (גליון ח עמ' טז) תוספת של הרב יעקב גולדמן מירושלים. תוספת זו נדפסה בחלקה במורשה הנ"ל בצמוד למכתבו של הרב. וזוהי התוספת:

פנת הגר

(נוספות למאמר הרב זצ"ל בחוברת ניסן)

על הכמר האמריקני שהתגייד שעליו מדובר במאמר הנ"ל, שמעתי מהרב זצ"ל עוד פרט שלא בא במאמרו, הגר הנ"ל תכן תכנית ליסד בירושלים "ישיבת גרים", שבו ילמדו עיקרי היהדות לכל מי שרוצה להתגייד. ערב מלחמת העולם

27. במורשה עמ' 105 נאמר שמקור המכתב בההד הוא בלוח א"י אך הדבר אינו אפשרי כיון שלוח א"י הופיע רק עד שנת תרע"ד ואילו המכתב הוא משנת תרצ"ב.

28. וזה מכוון במאמרי הראיה.

המהלה מכוון עד סוף הצטוט נדפס בההד ובמאמרי הראיה בסוף המכתב.

נפרד הגר הנ"ל מהרב ז"ל בישו טרם צאתו לחו"ל בענין הנ"ל. ומאז לא נודע ממנו דבר²⁹.

עוד שמעתי מהרב ז"ל, שבימי שהותו בשוויץ בימי המלחמה לא נעשה שום דבר גדול ע"י הרבנים שם בלי שהתיעצו אתו תחלה. פעם נשלח אליו צעיר גרמני, שרצה להתגייר, להחקר על ידו ז"ל אם כוננו רצויה. לשאלת הרב ז"ל מה המריצו לבחור באלקי ישראל, השיב הצעיר שאמו שהיתה אדוקה מאד למדתו שכל ערך החיים אינו אלא בהתקרבות אל הקדושה, וששכלול החיים הוא להעלות בקדושה מצורה נמוכה לצורה עליונה יותר, למטרה זאת למד פילוסופיא ותיאולוגיא וכפי שהעיד עליו הרב ז"ל היה באמת בקי וחריף בכל השיטות בלמודים הנ"ל. כשבאו פעם לידי ספרי הרב שמשון רפאל הירש ז"ל הביר בהם שאין למעלה מקדושת החיים הישראלים. לכן החליט להתגייר. אמר הסכימה לצעד הזה והצעיר נתקבל כגר ע"י הרב ז"ל. זכרוני שהרב ז"ל הפליג מאד בשבח שני הגרים הנ"ל בעומק ידיעתם וטהרת כוננתם -

בימי טירוף אלה אסיים בדברי נחמה מה ששמעתי מהרב ז"ל, מאותם הימים שגר בלונדון. היו אז התקפות מהאויר, והממשלה סימנה את הבתים שנחשבו במדה ידועה לבטוחים ולמחסה במשך ההתקפה. אחד הבנינים האלה היה קרוב לבית הכנסת שבו התפלל הרב ז"ל. פעם היתה התקפה באמצע תפלת שחרית והמתפללים נסו לבגין הנ"ל. אך בעל הבגין שהיה אנטישמי, לא נתן להם להכנס, והרב פקד לשוב לבית הכנסת. וקרה שהפצצות נפלו דוקא בבגין הנ"ל ונדרגו כמה אנשים ובית הכנסת ניצל. ויהי הדבר לפלא.

יעקב גולדמן ירושלים

ד. במאמרי הראיה ב' עמ' 309-310 פורסם מאמר בשם ממעמקי הקודש שמקורו הוא בחוב' ה"הד' תשרי תרצ"א קודם לכן הודפס מאמר זה בהשמטות ב'חזון הגאולה' עמ' קמחיקנ ומקורו שם הוא מהכרוז המקורי שכנראה התפרסם לפני שהתפרסם בההו. ושם, וכן בעותק מתוקתק של הכרוז המצוי בידי מופיעים מלבד שנויים קלים, גם דברים שאינם במאמרי הראיה להלן השנויים וההוספות בציון מקורן, בהשוואה לסדר הדפים והשורות במאמרי הראיה. טעויות דפוס ברורות לא צוינו. ההוספות הובאו באות מודגשת (ועותק מתוקתק יהיה להלן).

עמ' 309 מתחת לכותרת ממעמקי הקודש נוספו המילים **אחים יקרים!**

שורה רביעית "הכח הזה אמנם עמוק עמוק הוא חבוי". בע"מ: הכח הזה אמנם חבוי עמוק עמוק.

עמ' 301 שורה שישית "פגש בנפשות". בע"מ: פגש גם בנפשות.

שורה שמינית "גם בנפשות" בע"מ: "ונפשות".

שורה עשרים וארבע "שצפית". בע"מ: צפית.

שורה עשרים וחמש "אבל מה החזון הזה מבשר לנו? שידע כל" בע"מ: ועלינו

29. אף אתי דבר הרב זצ"ל באהבה רבה על הגר הנ"ל וגמר עליו את ההלל. כמו כן נדמה לי שהזכיר את מטרת יציאתו מן הארץ כדברי הכותב הנכבד. והערת ר' בנימין עורך "ההד" הערה זו לא נדפסה במורשה הנ"ל.

לשנן זוקא עכשיו לעצמנו ולעולם הגדול כולנו מה החזון הזה מבשר לנו, שידע הכל.
שורה שלושים ושלוש בסוף השורה נוסף קטע ובע"מ וכן בחזון הגאולה עד שורת התאריך!:

ומחדש, ממש מחדש, במרץ כפול, הגנו חייבים כעת להתאגד סולנו, כל כלל ישראל כולו, באין יוצא מהכלל, לעסוק בגבורה רבה וברוח נכון בבנין ארצנו הקדושה, בהרחבת כחותינו עליה, בגאולת אדמתה, בהפרייתו ושגשוג תפארתה ובחיזוק והתלהבות הקדושה לרומם בתוכה את קרן ישראל לכל הערכים סלם, הרוחניים והחומריים בכל המקצועות.

הברו נושאי כלי ד', ובקול גדול נקרא, בקול ד' בכח ובקול ד' בזהר: ציון אל ירעו ידך, ומאופל וממוחשך אור חדש יזרח על ישראל ועל ארץ חמדתו, בחידוש פני החיים הכלליים והפרטיים כולם על ידי תנובת צמחי הגאולה, אשר יגלו ויראו עלינו במהרה בימינו מתוך ממעמקי הקודש, אמן.
ירושלים, ת"ז תשרי תרצ"א

החותם בברכה נאמנה מורד הקודש מירושלים
אברהם יצחק הכהן קוק

בלנתיות ישראל ב עמ' רחירי נדפס המאמר "לכבודו של גאון ישראל" שמקורו 'בהצפה' ג אלו תש"ו ביחס לחוברת 'בין חומותיך ירושלים', ת"א תש"ו ר' משה בלוי, שבה 'הרבה דברי שקרים וביזויים' על הרב זצ"ל. בסוף המאמר כתב הרצ"י: "ועם זה הנני להעיר ולהזכיר על גילוי הדעת 'להסיר מכשול', שנתפרסם בשעתו בחיי אאמו"ר הרב זצ"ל ובפקודתו, להזהר מלתת אימון לכל מה שמתפרסם מאת המקורות 'הנאמנים' ההם ביחוד בנוגע אליו, למעשים ודיבורים והוראות וכל השייך אליו זצ"ל".

להלן גלוי הדעת כפי שהובא ב'ההד' שנה ב חוב' ר"ז, תמוז"אב תרפ"ז, עמ' לא³⁰

להסיר מכשול. כאשר העתן קל ישראל³¹ הנדפס פה עיקר'ת מפרסם בכל פעם בשם כקמ"א גאון ישראל ראש רבני אה"ק שליט"א, ומיחס אליו ללא אמת כמה הוראות ופסקי הלכות, דעות והשקפות, עובדות ופעולות שונות, אשר לא כר"ת ח"ו, וכן נמצאו איזו³² מאמרים גליזנות חוברות שמפרסמים דברים מסורסים כאלה מתוך ספרי קודש של מרן שליט"א בהשמטת ראשי הרברים אשר אנשים ישרים יוכלו לברא עי"ז לידי כמה מכשולות, לכן הנני בזה להודיע ולהזהיר בשמו לכל אחב"י הישרים בלבותם, כי חלילה וחלילה לסמוך ולשים לב כלל וכלל על כל אלה הברזות המתפרסמות על ידם ונתלות בשמו, בין בהוראות ופסקי הלכות, בין בדעות והשקפות, בין ספורי עובדות, ובין בהענקות מסורסות³³, אלא אך ורק ע"פ עצם הרברים ממקורם הקודש בעצמם.
בפקודת כקמ"א הגאון שליט"א

צבי יהודה הכהן קוק

30. גלוי הדעת נדפס גם ב'העולם' יד אב תרפ"ז עמ' 635 וכן בהתור שנה ה גליון יט.

31. שבעון, בטאון אגודת ישראל בירושלים. ירושלים תרפ"ביתש"ח.

32. כנראה צ"ל אילו.

33. כנראה צ"ל מסורסות.